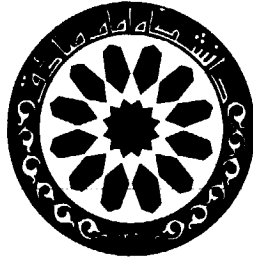

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۴۸۶۷ ✓

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت ۱۴۹
شماره ۴

۱۳۸۰ / ۲ / ۲۰

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده الهیات، معارف اسلامی و ارشاد

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد الهیات (گرایش فلسفه و کلام)

مقایسه وحدت وجود از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا

011800

امید نوبخت

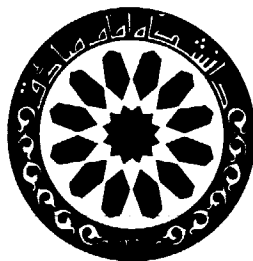
استاد راهنما:

آیت ا... سید حسن مصطفوی

بهار ۱۳۷۹

۳۴۵۴۷

مرکز هدایات و کتابخانه علمی ایران
تعمیرات

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده الهیات، معارف اسلامی و ارشاد

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد الهیات (گرایش فلسفه و کلام)

**مقایسه وحدت وجود
از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا**

امید نوبخت

استاد راهنما:

آیت ا... سید حسن مصطفوی

استاد مشاور

دکتر بیوک علیزاده

بهار ۱۳۷۹

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری،
ترجمه، اقتباس و... از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است. نقل
مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

تقدیم به ستارگان روشنی بخش کهکشان زندگی ام، پدرم و مادرم
و تقدیم به تو خواننده گرامی

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای امید نوبخت به شماره دانشجویی ۷۱۳۱۱۹۵۱۰

تحت عنوان مقایسه وحدت وجود از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیوسته

پیشنهاد می کنند.

اعضای هیأت داوران نام و نام خانوادگی رتبه علمی محل امضاء

(۱) استاد راهنما: سیدجین مصطفوی دانشیار

(۲) استاد مشاور: بیوک علیزاده استادیار

(۳) نماینده شورای

تحصیلات تکمیلی دانشکده: احمدببادکوبه هزاوه مربی

(۴) اساتید ناظر:

(۱) حسین هوشنگی مربی

(۲)

چکیده

بی تردید یکی از مهمترین مسائلی که پیشینیان با آن مواجه بودند توجیه وحدت و کثرت هستی بود. سؤال اصلی آنان این بود که آیا در هستی کثرت حاکم است یا وحدت؟ اما اعتقادشان به وحدت تنها در حد یک شهود بسیار ساده بود. ابن عربی معروفترین عارف اسلامی معرفت شناسی نوینی را پایه گذاری نمود که مهمترین پیام آن واقعی دانستن وحدت هستی است. نگرش او در این باب، هستی شناسی خاص خود را نیز به همراه داشت.

ملاصدرا با الهام از تعالیم ابن عربی به تکمیل پروژه او همت گمارد. بر این اساس با فائق شدن به اصالت وجود و وحدت وجود توفیقات گسترده ای را بدست آورد و این بدان معنا است که بسیاری از قواعد فلسفی را تغییر داد و برخی قواعد نوین نیز ارائه نمود. در این راستا با کنار هم نهادن مراتب و مظاهر وجود در سایه آن دو اصل، تفسیر نوینی از هستی ارائه نمود که خود آینه ای برای نمایش وحدت وجود می باشد. هنگامی که ملاصدرا تفسیر نوین خود را از علیت ارائه نمود، این مسأله به اوج خود رسید و او را بیشتر از هر زمان دیگر به اندیشه های ابن عربی نزدیک نمود. چرا که از نظر این دو، این پرسش که آیا کثرت واقعی است یا وحدت؟ حاوی مغالطه ای است که «ایهام انفصال» نام دارد.

اهمیت عملکرد ملاصدرا آن است که با وفاداری به زبان فلسفی و اصطلاحات رایج آن، توانسته است نظام فکری خاصی را ارائه دهد که ضمن سازگاری درونی، در طول عرفان نظری ابن عربی قرار گیرد و مکمل آن باشد. این مسأله در سایه توجه به اصطلاحات بنیادین ذیل که در این مختصر آمده روشن تر می گردد.

واژه های کلیدی: وجود - وحدت - تشکیک وجود - بودونمود - علیت - حرکت جوهری

خلاصة

بدون شك ، من أهم المسائل التي واجهت القدماء ، البرهان على وحدة وكثرة الوجود. سؤالهم الأصلي كان «هل الحاكم في الوجود، الكثرة أو الوحدة؟»
لكن عقيدتهم في وحدة الوجود كانت بشكل شهود سطحي . ابن العربي من أشهر العرفاء الاسلاميين، أسس نظرية معرفة جديدة، أهم نقطة فيها، أن وحدة الوجود واقعية. نظره في هذا المجال، كان ملازماً لنظريته الوجودية الخاصة. اهمّ ملاحظته بالاستفادة من تعاليم ابن العربي بإكمال مشروعه. في هذا المضمار مع قوله بأصالة الوجود و وحدته، وصل الى نجاحات كبيرة، اذ أنه عدّل كثير من القواعد الفلسفية وكذلك أبدع بعض القواعد الجديد؟ في هذا المجال ومع ضمّ أصل مراتب الوجود لذلك الأصلين، أظهر تفسيراً جديداً للوجود، كان مرآة لعرض وحدة الوجود. عند ما أعلن ملاحظته تفسيره الجديد للعلية، وصلت هذه المسألة لأوجها وقربها أكثر من أي وقت لآراء ابن العربي لان هذا السؤال «هل الوحدة ام الكثرة، واقعية» بنظرهما، يحتوي على مغالطة اسمها توهم الانفصال».

أهمية عمل ملاحظته ينبع من أنه أسس نظام فكري خاص مع الاحتفاظ بالكلمات الفلسفية واصطلاحاتها، كما أنه تابع منهج ابن العربي في العرفان النظري بل أكمله أيضاً. هذه المسألة واضحة في ظل الاصطلاحات الأساسية التالية:

الوجود - الوحدة - التشكيك بالوجود - الكون والظهور - العلية - الحركة الجوهرية...

فهرست مطالب

صفحه	عنوان مطالب
۱	پیشگفتار.....
۳	کلیات
۴	۱- مقدمه
۴	۱-۱- اهمیت نظریه وحدت وجود
۷	۱-۲- روش تحقیق
۱۰	۱-۳- یادداشتهای مقدمه
۱۲	۲- تاریخچه
۱۲	۲-۱- ریشه‌های غیراسلامی و غیریونانی وحدت وجود
۱۳	۲-۱-۱- عرفان و ادیان ایران باستان
۱۴	۲-۱-۲- عرفان و ادیان هند
۱۵	۲-۱-۳- عرفان و ادیان چین
۱۵	۲-۱-۴- تفکرات اعراب جاهلی
۱۶	۲-۲- ریشه‌های وحدت وجود در تفکر یونانی
۱۶	۲-۲-۱- فلسفه قبل از سقراط
۱۷	۲-۲-۲- دوره سقراطی
۱۸	۲-۲-۳- افلاطون و ارسطو
۲۱	۲-۲-۴- فلسفه‌های بعد از ارسطو
۲۱	۲-۲-۴-۱- رواقیون قدیم
۲۲	۲-۲-۴-۲- رواقیون متوسط
۲۳	۲-۲-۴-۳- نوفیتاغوریها
۲۳	۲-۲-۵- تفکر مذهبی یهودی و مسیحی

- ۲۳..... فلسفه یهودی و یونانی ۱-۵-۲-۲
- ۲۴..... تفکر مسیحی ۲-۵-۲-۲
- ۲۵..... تفکر نوافلاطونی ۶-۲-۲
- ۲۷..... نتایج مبحث تاریخچه ۷-۲-۲
- ۲۹..... یادداشتهای مبحث تاریخچه ۸-۲-۲

۱- فصل اول - وحدت وجود

- ۳۵..... ۱-۱-۱-۱-۱-۱ وحدت وجود از دیدگاه ابن عربی
- ۳۵..... ۱-۱-۱-۱-۱-۱ تعابیر مختلف از وحدت وجود تا زمان ابن عربی
- ۳۵..... ۱-۱-۱-۱-۱-۱ مذهب تحقق واحدی فردی مادی
- ۳۵..... ۲-۱-۱-۱-۱-۱ مذهب طبیعت شناسان
- ۳۶..... ۳-۱-۱-۱-۱-۱ مذهب واحدیت فردی و روحی وجود
- ۳۶..... ۴-۱-۱-۱-۱-۱ مذهب تحقق فردی و روحی
- ۳۷..... ۵-۱-۱-۱-۱-۱ مذهب واحدیت فردی و کثرت شعوری
- ۳۷..... ۶-۱-۱-۱-۱-۱ مذهب وحدت سنخی وجود
- ۳۸..... ۷-۱-۱-۱-۱-۱ مذهب وحدت سنخی مادی و کثرت عددی
- ۳۸..... ۲-۱-۱-۱-۱-۱ مفهوم وحدت
- ۴۰..... ۳-۱-۱-۱-۱-۱ آثار و نوشته‌های ابن عربی مؤید وحدت وجود است.
- ۴۰..... ۱-۳-۱-۱-۱-۱ معانی کون و وجود
- ۴۰..... ۲-۳-۱-۱-۱-۱ وجود در اشعار دهگانه
-
- ۴۱..... ۳-۳-۱-۱-۱-۱ کلمة آدمیه
- ۴۳..... ۴-۳-۱-۱-۱-۱ حق و خلق
- ۴۳..... ۵-۳-۱-۱-۱-۱ وجود واقعی و غیر واقعی

- ۵۴ ۱-۱-۱-۱-۲- تمثيل نور و شیشه‌ها
- ۵۴ ۱-۱-۱-۱-۳- تمثيل شراب و جام
- ۵۴ ۱-۱-۱-۱-۴- تمثيل شيئي و فيئي
- ۵۴ ۱-۱-۱-۱-۵- مثال واحد و اعداد
- ۵۵ ۱-۱-۱-۱-۶- مثال دريا و امواج
- ۵۵ ۱-۱-۱-۱-۷- مثال نفس و بدن
- ۵۶ ۱-۱-۱-۱-۸- نفس انسان و اصوات
- ۵۶ ۱-۱-۱-۱-۹- تمثيل آفتاب به ذرات آفتاب
- ۵۶ ۱-۱-۱-۱-۱۰- ظهور الف در صورت حروف
- ۵۶ ۱-۱-۱-۱-۱۱- تمثيل آب و برف
- ۵۸ ۱-۱-۲- وحدت وجود از نظر ملاصدرا و مقايسه آن با وحدت وجود ابن عربي
- ۵۸ ۱-۱-۲-۱- بيان عباراتی از ملاصدرا در زمينه وحدت وجود
- ۵۸ ۱-۱-۲-۱-۱- مسأله اصالت وجود
- ۵۹ ۱-۱-۲-۱-۲- در بيان برهان صديقين
- ۵۹ ۱-۱-۲-۱-۳- در بيان اضافه اشراقيه
- ۶۰ ۱-۱-۲-۱-۴- ملاصدرا و نظريه نهائی او در اسفار
- ۶۰ ۱-۱-۲-۱-۲- چگونگی عبور ملاصدرا از فلسفه به عرفان و رسيدن به وحدت وجود
- ۶۰ ۱-۱-۲-۱-۱- توجه به تفاوت‌های ابن عربي و ملاصدرا
- ۶۱ ۱-۱-۲-۲-۱-۱- هدف
- ۶۱ ۱-۱-۲-۲-۱-۲- تفاوت در جهانبنی
- ۶۱ ۱-۱-۲-۲-۱-۳- تفاوت موضوع فلسفه و عرفان
- ۶۱ ۱-۱-۲-۲-۱-۴- تفاوت در زبان
- ۶۲ ۱-۱-۲-۲-۱-۵- روش

- ۱۱-۱-۱-۱-۳-۱۳-عالم خیال..... ۱۱
- ۱۱۱-۱-۱-۱-۳-۱۴-تشبیه یا تنزیه..... ۱۱۱
- ۱۱۴-۲-۱-۲-چگونگی پیدایش نظام هستی از نظر ملاصدرا در پرتو نظریه ابن عربی..... ۱۱۴
- ۱۱۴-۱-۲-۱-۲-علل طرح نظام هستی از نظر ابن عربی و ملاصدرا..... ۱۱۴
- ۱۱۴-۲-۲-۱-۲-قاعده الواحد از نظر ابن عربی و حکما..... ۱۱۴
- ۱۱۶-۳-۲-۱-۲-برتری نظر ابن عربی نسبت به نظر حکما..... ۱۱۶
- ۱۱۷-۴-۲-۱-۲-ملاصدرا بین ابن عربی و فلاسفه آشتی می دهد..... ۱۱۷
- ۱۱۸-۳-۱-۲-نقش ملاصدرا در تبیین فلسفی نظام هستی و تطبیق آن با نظریه وحدت وجود ابن عربی..... ۱۱۸
- ۱۱۸-۱-۳-۱-۲-اصالت وجود..... ۱۱۸
- ۱۱۹-۲-۳-۱-۲-تغییر در جهان بینی..... ۱۱۹
- ۱۲۱-۳-۳-۱-۲-بحث حدوث و قدم عالم..... ۱۲۱
- ۱۲۱-۱-۱-۳-۱-۲-متکلمین..... ۱۲۱
- ۱۲۱-۲-۱-۳-۱-۲-حکما..... ۱۲۱
- ۱۲۱-۳-۱-۳-۱-۲-حدوث دهری میرداماد..... ۱۲۱
- ۱۲۲-۴-۱-۳-۱-۲-نظر ابن عربی..... ۱۲۲
- ۱۲۳-۵-۱-۳-۱-۲-نظر صدر المتألهین..... ۱۲۳
- ۱۲۴-۴-۱-۲-چگونگی برخورد ملاصدرا و ابن عربی با مسأله فاعلیت و علیت در پرتو نظریه وحدت وجود..... ۱۲۴
- ۱۲۴-۱-۴-۱-۲-فاعلیت از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا..... ۱۲۴
- ۱۲۶-۲-۴-۱-۲-علیت از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا..... ۱۲۶
- ۱۲۷-۱-۲-۴-۱-۲-منابع ملاصدرا..... ۱۲۷
- ۱۲۷-۲-۲-۴-۱-۲-چگونگی ارجاع علیت به ظهور و وحدت وجود..... ۱۲۷
- ۱۲۷-۱-۲-۲-۴-۱-۲-انتقال از اصالت ماهیت به اصالت وجود..... ۱۲۷
- ۱۲۸-۲-۲-۲-۴-۱-۲-انتقال از تباین وجود به تشکیک وجود..... ۱۲۸